

Ο MARK LEONARD ΓΡΑΦΕΙ ΓΙΑ ΤΟ «ΕΨΙΛΟΝ»

Η «αραβική άνοιξη» δεν μοιάζει με την εποχή της πτώσης του Τείχους του Βερολίνου, επισημαίνει ο συγγραφέας Mark Leonard, και περιγράφει τις προκλήσεις που θα κληθεί να αντιμετωπίσει η Ευρωπαϊκή Ένωση στο νέο, πολύ πιο περίπλοκο διεθνές περιβάλλον.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ (ΣΤΟ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ) ΓΕΡΓΙΑ ΜΥΛΙΝΑΚΗ (info@mylinaki.gr) • STEFAN KONIGSBERGER PICTURES/WWW.ML.GR

Η Ευρώπη απέναντι στην «αραβική άνοιξη»

Μεγάλο μέρος της ρητορικής που αναπτύχθηκε μετά τις εξεγέρσεις στην Τυνησία άφηνε να εννοηθεί ότι στη Μεσόγειο είχε καταρρεύσει ένα «Τείχος του Βερολίνου» και ότι η Ε.Ε. θα έπρεπε να επιστρέψει στο δοκιμασμένο μοντέλο μετάβασης που εφάρμοσε για να βοηθήσει τους νότιους γείτονές της να εκδημοκρατιστούν (με τον ίδιο τρόπο που προσέγγισε τις χώρες της Κεντρικής και της Ανατολικής Ευρώπης μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου). Αλλά αντί να αντιγράψει το «κληροδότημα» του 1989 (και να προσφέρει ένα αναιμικό και υποχρηματοδοτημένο αντίγραφο της διαδικασίας διεύρυνσης χωρίς το ευεργέτημα της ένταξης), έφτασε η στιγμή να αναπτύξει η Ε.Ε. μια πιο πολιτική και διαφοροποιημένη προσέγγιση των νότιων γειτόνων της.

Η ιστορία του 1989 αφορούσε την «επιστροφή στην Ευρώπη» χωρών που δεν ήθελαν απλώς να βαθύνουν τους δεσμούς τους με την Ε.Ε. Ήθελαν να μετασχηματιστούν προκειμένου να συμπεριληφθούν στην Ε.Ε. Η αναμόρφωση του αραβικού κόσμου, από την άλλη, συμβαίνει πάνω στο σταυροδρόμι τριών μεγάλων τάσεων –παγκόσμια πολιτική αφύπνιση, αλλαγή συσχετισμού δυνάμεων από την Ανατολή στη Δύση και τις συνέπειες της Μεγάλης Υφέσης– που συνδυάζουν την αλλαγή του πολιτικού και του οικονομικού τοπίου με τρόπους που δημιουργούν προκλήσεις στην Ε.Ε. και το πλαίσιο της πολιτι-

κής της για την οικοδόμηση «βαθιάς δημοκρατίας» και οικονομικής ανάπτυξης.

Μετά το 1989 ο εκδημοκρατισμός και ο εκδυτικισμός προχώρησαν χέρι χέρι. Όταν οι χώρες της Ανατολικής Ευρώπης εκτόπισαν τις απολυταρχικές εξουσίες ήθελαν να ενταχθούν στη Δύση. Αλλά τώρα που οι αραβικές χώρες εκδημοκρατίζονται, δεν στρέφονται προς τη Δύση. Με διάφορους τρόπους διανύουν μια «δεύτερη αποασοικιοποίηση», καθώς απελευθερώνονται από τις πελατειακές σχέσεις με τα δυτικά κράτη με τον ίδιο τρόπο που οι προηγούμενες γενιές απελευθερώθηκαν από τη δυτική κυριαρχία. Αν και οι ίδιοι οι εξεγερθέντες μπορεί να χρησιμοποιήσαν το Facebook και να εργάστηκαν για την Google, οι πολιτικές που θα ξεδιπλώσουν θα αποτελέσουν πρόκληση για τη Δύση. Δεν πιστεύω ότι θα δούμε απαραίτητως φονταμενταλιστές ισλαμιστές να ανέρχονται στους θώκους της εξουσίας στην περιοχή – αλλά πιστεύω ότι στην Αίγυπτο μπορούμε ήδη

να δούμε ορισμένες από τις προκλήσεις στο αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος και σε μερικές από τις πρώτες κινήσεις στην εξωτερική πολιτική. Είναι λογικό οι «επαναστάσεις της αξιοπρέπειας» να μην αφορούν αποκλειστικά την απελευθέρωση από τις δικτατορίες, αλλά επίσης και από τις δυτικές εξουσίες και πρακτικές.

Το οικονομικό τοπίο δημιουργεί επίσης προκλήσεις για την Ε.Ε. – φανερώνοντας τις συνδυαστικές συνέπειες της μεγάλης ύφεσης

«Οι αραβικές χώρες που εκδημοκρατίζονται τώρα δεν στρέφονται προς τη Δύση. Διανύουν μια "δεύτερη αποασοικιοποίηση", καθώς απελευθερώνονται από τις πελατειακές σχέσεις με τα δυτικά κράτη με τον ίδιο τρόπο που οι προηγούμενες γενιές απελευθερώθηκαν από τη δυτική κυριαρχία».

Ο συγγραφέας

- Ο βρετανός συγγραφέας Mark Leonard γεννήθηκε το 1974.
- Είναι διευθυντής του European Council on Foreign Relations (www.ecfr.eu), της πρώτης πανευρωπαϊκής «δεξαμενής σκέψης», με γραφεία στο Βερολίνο, στο Λονδίνο, στο Παρίσι, στη Ρώμη, στη Σόφια και στη Βαρσοβία.
- Εργάστηκε στο Center of European Reform και ανέλαβε τη διεύθυνση του Foreign Policy Center, μιας ομάδας που ιδρύθηκε επί πρωθυπουργίας Tony Blair.
- Έχει διατελέσει υπότροφος του γερμανικού Marshall Fund στην Ουάσινγκτον και της Κινέζικης Ακαδημίας Κοινωνικών Επιστημών στο Πεκίνο.
- Είναι συγγραφέας δύο βιβλίων: το πρώτο του, με τίτλο «21ος: ο αιώνας της Ευρώπης» (εκδ. Κριτική, 2006), έχει μεταφραστεί σε 19 γλώσσες και το δεύτερο, με τίτλο «Τι σκέφτεται η Κίνα;» (εκδ. Κριτική, 2008), έχει μεταφραστεί σε 14 γλώσσες. Δοκίμια και άρθρα του έχουν δημοσιευθεί στις εφημερίδες «Economist», «Liberation», «Welt», «Financial Times» και «Wall Street Journal».

και της αλλαγής του συσχετισμού δυνάμεων. Είναι ξεκάθαρο ότι η αισιοδοξία των εξεγέρσεων οδηγεί ήδη σε οικονομική κατακρήμνιση εξαιτίας της κατάρρευσης των τουριστικών εσόδων, της φυγής κεφαλαίων κινητικότητας και του αυξανόμενου πληθωρισμού. Οι ειδικοί προβλέπουν ότι η ανάπτυξη του ΑΕΠ στις μη πετρελαιοκές χώρες από 4,5% το 2010 θα σημειώσει πτώση κατά μισή ποσοστιαία μονάδα το 2011. Αυτά τα οικονομικά προβλήματα –σε συνάρτηση με τις υποβόσκουσες δημογραφικές δυνάμεις, τις αυξανόμενες ανισότητες, την ανεργία και τη διαφθορά– θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε μια κρίση που θα υπερβεί την «αραβική άνοιξη».

Αλλά η αλυσοδεμένη από άποψη ρευστού Ευρωπαϊκή Ένωση ανταποκρίθηκε υποτονικά στην κρίση – υποσχόμενη μόλις 5,8 δισεκατομμύρια ευρώ (όταν μόνο η Αίγυπτος έχει χρέος πάνω από 80 δισεκατομμύρια δολάρια). Όταν συναντήθηκαν οι G8, οι δυτικές δυνάμεις υποσχέθηκαν μόλις 10 δισεκατομμύρια δολάρια, ενώ την ίδια στιγμή πίεζαν τα πετρελαιοπαραγωγικά κράτη του Κόλπου να δώσουν 10 δισεκατομμύρια δολάρια και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και την Παγκόσμια Τράπεζα να παράσχουν άλλα 20 δισεκατομμύρια δολάρια σε μορφή δανείων. Υπάρχουν πολλά που η Δύση (και ιδιαίτερα η Ε.Ε.) μπορεί να κάνει –από το άνοιγμα των αγορών στα αγροτικά προϊόντα και την αρωγή των μικρομεσαίων επιχειρήσεων μέσω επενδυτικών σχημάτων έως τελικά τη μετάβαση προς μια δασμολογική ένωση–, αλλά η έως τώρα άτολη ανταπόκριση σημαίνει ότι άλλες δυνάμεις, όπως το Συμβούλιο Συνεργασίας των Χωρών του Κόλπου και η Κίνα, προφανώς παίζουν έναν ακόμη πιο σημαντικό ρόλο ως οικονομικές δυνάμεις στην περιοχή.

Ωστόσο, δεν είναι μόνο η απειλή της υιοθέτησης μιας φιλόργουρης προσέγγισης από τα κράτη μέλη έναντι των υποσχέσεων που έδωσαν για ρευστό, για αγορές και για κινητικότητα, που θα μπορούσε να κάνει την Ε.Ε. να σταθεί κατώτερη των περιστάσεων. Υπάρχει ταυτόχρονα η απειλή ότι δεν εκμεταλλευόμαστε τις αραβικές εξεγέρσεις για να αναλογιστούμε εκ νέου την προσέγγισή μας στην ευρύτερη περιοχή. Το πρόβλημα με την προσέγγιση της Ε.Ε. είναι ότι βασίζεται σε εκείνη που είχε εφαρμοστεί για την Ανατολική Ευρώπη, στην οποία ήμασταν η κύρια οικονομική και πολιτική δύναμη, όπου οι χώρες ήθελαν απεγνωσμένα να υιοθετήσουν τις αξίες μας και ο τελικός σκοπός της ένταξης δικαιολογούσε την επίπονη διαδικασία της μετάβασης. Καμία απ' αυτές τις συνθήκες δεν έχει θέση στην περίπτωση των νότιων γειτόνων μας. Οι στρατηγικές της Κομισιόν της 25ης Μαρτίου βασίζονται στο μοντέλο της λογικής της διεύρυνσης (enlargement-lite) – σύμφωνα με την οποία η Ε.Ε. συνάπτει σχέδια δράσης για μεταρρυθμίσεις με τις χώρες που βρίσκονται στην περιφέρειά της και παρακολουθεί τις επιδόσεις τους αντα-

μειβοντάς τις για τις επιτυχίες τους με εξτρά ρευστό, αγορές και κινητικότητα («περισσότερο για το παραπάνω» – «more for more»). Αλλά το πρόβλημα με αυτήν την προσέγγιση είναι πως είναι δύσκολο να φέρει αποτέλεσμα και ότι εκκινεί περισσότερο από τις ανάγκες των ευρωπαϊών προμηθευτών (των γραφειοκρατών της Κομισιόν που παρέβλεψαν τη διαδικασία της διεύρυνσης), παρά από τις κατά τόπους αναγκαιότητες. Η Ε.Ε. έχει μια ευκαιρία να αναθεωρήσει την προσέγγισή της στην περιοχή μέσω τεσσάρων διαφορετικών διαστάσεων:

• **Πραγματική διαφοροποίηση.** Θα έπρεπε να υπάρχουν ορισμένα κοινά στοιχεία αναφορικά με τον τρόπο προσέγγισης του συνόλου των γειτόνων μας: αναβαθμιζόμενος πολιτικός διάλογος, υποστήριξη ελεύθερων και δίκαιων εκλογών (με όλα τα εργαλεία που έχει αναπτύξει η Ε.Ε.) και στήριξη της κοινωνίας των πολιτών. Πέραν τούτου θα έπρεπε να αντιμετωπίζουμε τις χώρες εξατομικευμένα και να αναπτύξουμε μαζί τους διμερείς σχέσεις στη βάση μιας περιορισμένης λίστας πιεστικών αναγκών.

• **Εγκατάλειψη των μακρόπνοων σχεδίων δράσης.** Δεδομένου ότι κανένας από τους νότιους γείτονες της Ε.Ε. δεν πρόκειται να ενταχθεί στην Ε.Ε., θα ήταν λογικό η τελευταία να εγκαταλείψει την προσέγγιση που βασίζεται σε μακρόπνοα σχέδια δράσης μονταρισμένα στην ενταξιακή διαδικασία. Αντ' αυτού, η Ε.Ε. θα μπορούσε να συνάψει μια σειρά από αναπτυξιακές στρατηγικές ανά κλάδο. Για μία ή δύο χώ-

ρες (ίσως για τη Μολδαβία στην ανατολική γειτονιά ή για την Τυνησία στη νότια γειτονιά) μπορεί να είναι λογικό να αναπτυχθεί ένα μοντέλο στη λογική της διεύρυνσης (enlargement-lite). Προκειμένου να επιτευχθεί αυτό, η Ε.Ε. θα πρέπει να αλλάξει δραστηκά τη σύνθεση του προσωπικού της και τις προτεραιότητες των δαπανών της στην περιοχή.

• **Ενασχόληση των κρατών μελών.** Για να πραγματοποιηθεί η μετάβαση από μια γραφειοκρατική σε μια πολιτική προσέγγιση, ο Υπατος Εκπρόσωπος θα πρέπει να βρει δημιουργικούς τρόπους σύνδεσης των πολιτικών και των προσεγγίσεων της Ε.Ε. με εκείνες των κρατών μελών. Αυτό το κομμάτι είναι πολιτικά ευαίσθητο, καθώς είναι εύκολο να αποξενώσεις τα αποκλεισμένα κράτη μέλη και υπάρχουν ισχυροί λόγοι να μη θες να επιτρέψεις να γίνουν οι εξ Ανατολών ή οι νότιοι γείτονές σου «λάφυρα» των εγγύτερων γειτόνων τους. Μια ιδέα θα ήταν να εφαρμόσει η ΑΣΟΝ το μοντέλο που εγκαθίδρυσαν οι G8 στο Αφγανιστάν και να ζητήσει ο κάθε υπουργός Εξωτερικών να ηγηθεί ενός ανεξάρτητου τομέα (π.χ., νομοθεσία, μεταρρύθμιση των ΜΜΕ, αστυνόμευση, εκλογική υποστήριξη) σε ορισμένες από τις χώρες κλειδιά. Είναι, επί-

«Η περιοχή που περιβάλλει την Ε.Ε. απομακρύνεται από την υπόσταση του "ευρωπαϊού γείτονα" σε μια πιο πολυπολική διάσταση, στην οποία διαφορετικά πολιτικά και οικονομικά μοντέλα συναγωνίζονται για την προσέλκυση της προσοχής. Η Ε.Ε. εξακολουθεί να έχει πολλά να προσφέρει, αλλά είναι πιθανότερο να μεγιστοποιήσει την επιρροή της ανοιγόμενη σε άλλους παίκτες».

σης, σημαντικό να υιοθετηθεί με θέρμη κάποιο τύπου πολιτικός συμβολισμός.

• **Υπέρβαση της πολιτικής της «ευρωπαϊκής γειτνίασης».** Η περιοχή που περιβάλλει την Ε.Ε. απομακρύνεται από την υπόσταση του «ευρωπαϊού γείτονα» σε μια πιο πολυπολική διάσταση, στην οποία διαφορετικά πολιτικά και οικονομικά μοντέλα συναγωνίζονται για την προσέλκυση της προσοχής. Μέσα σ' αυτό το πιο έντονα ανταγωνιστικό περιβάλλον η Ε.Ε. εξακολουθεί να έχει πολλά να προσφέρει, αλλά είναι πιθανότερο να μεγιστοποιήσει την επιρροή της ανοιγόμενη σε άλλους παίκτες όπως η Τουρκία, οι Ηνωμένες Πολιτείες και το Συμβούλιο Συνεργασίας των Χωρών του Κόλπου και αναζητώντας θεσμοθετημένους τρόπους κοινής δράσης.

Η αποσταθεροποίηση της περιφέρειας της Ευρώπης φέρνει την Ε.Ε. σε μια συνταρακτικά διαφορετική θέση από το καθεστώς που απολάμβανε στα τέλη του 20ού αιώνα. Η Ε.Ε. συνεχίζει να είναι η πιο σημαντική εμπορική και επενδυτική πηγή για όλους τους γείτονές της ανατολικά και δυτικά, αλλά αυτή είναι πλέον περισσότερο μια ανταγωνιστική παρά μια «ευρωπαϊκή γειτονιά». Είναι, συνεπώς, αναγκαίο η Ε.Ε. να αναπτύξει μια πραγματική εξωτερική πολιτική – χρησιμοποιώντας εθνικά και συλλογικά καρότα και μαστίγια προκειμένου να υποστηρίξει την πολιτική μετάβαση και την προώθηση των ευρωπαϊκών συμφερόντων. Ας ελπίσουμε ότι θα εγκαταλειφθεί η ταρινή προσέγγιση και θα προκριθεί μια πιο ριζοσπαστική αναθεώρηση της προσέγγισής μας στην περιοχή. ■